

HELMICH GABRIELSENS Plass, KRIGSSEILERPLASSEN – ARKEOLOGISK OVERVÅKING AV GRUNNBORINGER

Helmich Gabrielsens plass, Stavanger, Rogaland

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Helmich Gabrielsens plass, Krigsseilerplassen – arkeologisk overvåking av grunnboringer Helmich Gabrielsens plass, Stavanger, Rogaland	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 361	Publiseringsdato 04.06.2024
	Prosjektnummer 1022817	Sider 17
	Avdeling Arkeologi	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Reinsnos, Ambjørg	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-510-4	Oppdragstidspunkt / periode utført 25.04.2024
	Forsidebilde Oppstart grunnboringer. Foto: Ambjørg Reinsnos	

Prosjektleder Ambjørg Reinsnos
Prosjektmedarbeider(e) Skriv her
Kvalitetssikrer Egil Lindhart Bauer

Oppdragsgiver / finansiert av Stavanger kommune
--

Sammendrag Den arkeologiske overvåkingen av grunnboringene på Helmich Gabrielsens plass ble gjennomført 25.04.2024. Omsøkt tiltak omfattet tre borepunkt, og disse ble boret ned til maksimalt 3 m dybde. Det ble ikke påvist automatisk fredete kulturlag/strukturer i borepunktene. Det ble heller ikke påvist etter-reformatoriske fyllmasser. Hovedproblemstillingen i prosjektet var å finne ut om det var automatisk fredete kulturlag på tiltaksstedet. Konklusjonen er at det ikke kan utelukkes at dette kan finnes på stedet, men lagene ligger i så fall dypere enn 3 meter lengst mot kaikanten (KS01), og dypere enn 2 meter lenger inne (KS02 og KS03), hvor boringen ble avbrutt pga. stein i grunnen. Det kan heller ikke utelukkes at det finnes lommer av kulturlag på høyere nivå mellom borepunktene.
Abstract Enter here.

Emneord Borerigg, boring, grunnboring, grunnundersøkelser, arkeologi, middelalder, overvåking
Keywords Enter here.

Kontorleder
 Egil Lindhart Bauer

Saksnummer hos forvaltningsmyndighet	2024/36054
Kulturminne-ID	88461
Lokalitetsnavn	Middelalderbyen Stavanger
Gnr/bnr.	58/894
Adresse, kommune, fylke	Helmich Gabrielsens plass, Stavanger, Rogaland
Aksesjonsnummer	-
Museumsnummer	-
Intrasis-prosjektnummer	-
Foto-/filmnummer	-
Tilstedeværelse av automatisk fredede kulturminner	Nei

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	9
2	Omsøkt tiltak	9
3	Historikk og faglige problemstillinger	11
4	Metode og gjennomføring	12
4.1	Observasjoner	13
5	Konklusjon	15
6	Litteraturliste	16

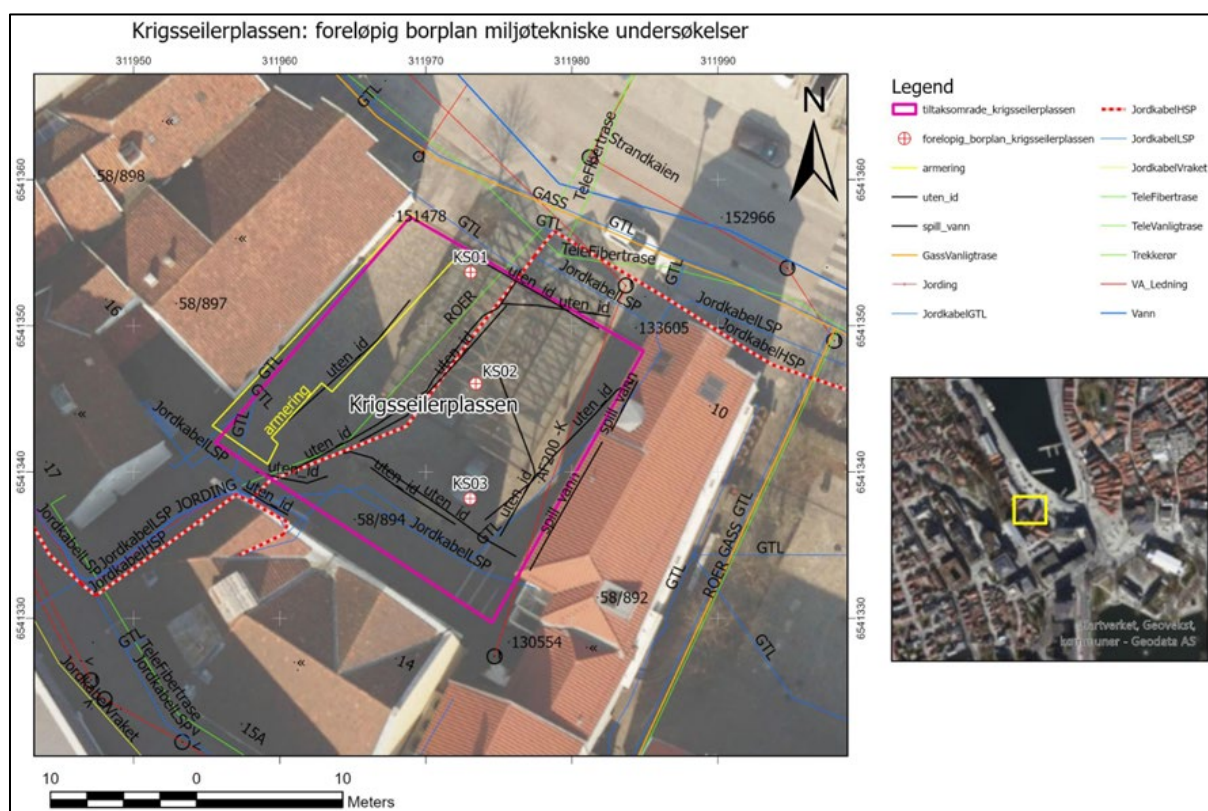
1 Innledning

Stavanger kommune søkte 26.01.2024 Rogaland fylkeskommune om dispensasjon fra kulturminneloven for å utføre diverse gravetiltak i forbindelse med opparbeiding av Helmich Gabrielsens plass til «Krigsseilerplassen». Helmich Gabrielsens plass ligger innenfor middelalderbyen Stavanger (kulturminne-id 88461). Rogaland fylkeskommune sendte NIKU forespørsel om faglig tilrådning i brev datert 01.02.2024, og fattet vedtak i saken i tråd med NIKUs faglige tilrådning i brev datert 13.03.2024. Det ble da gitt dispensasjon fra kulturminneloven for å gjennomføre grunnboringer, med vilkår om arkeologisk overvåking av disse. Rogaland fylkeskommunes saksnummer er 2024/36054.

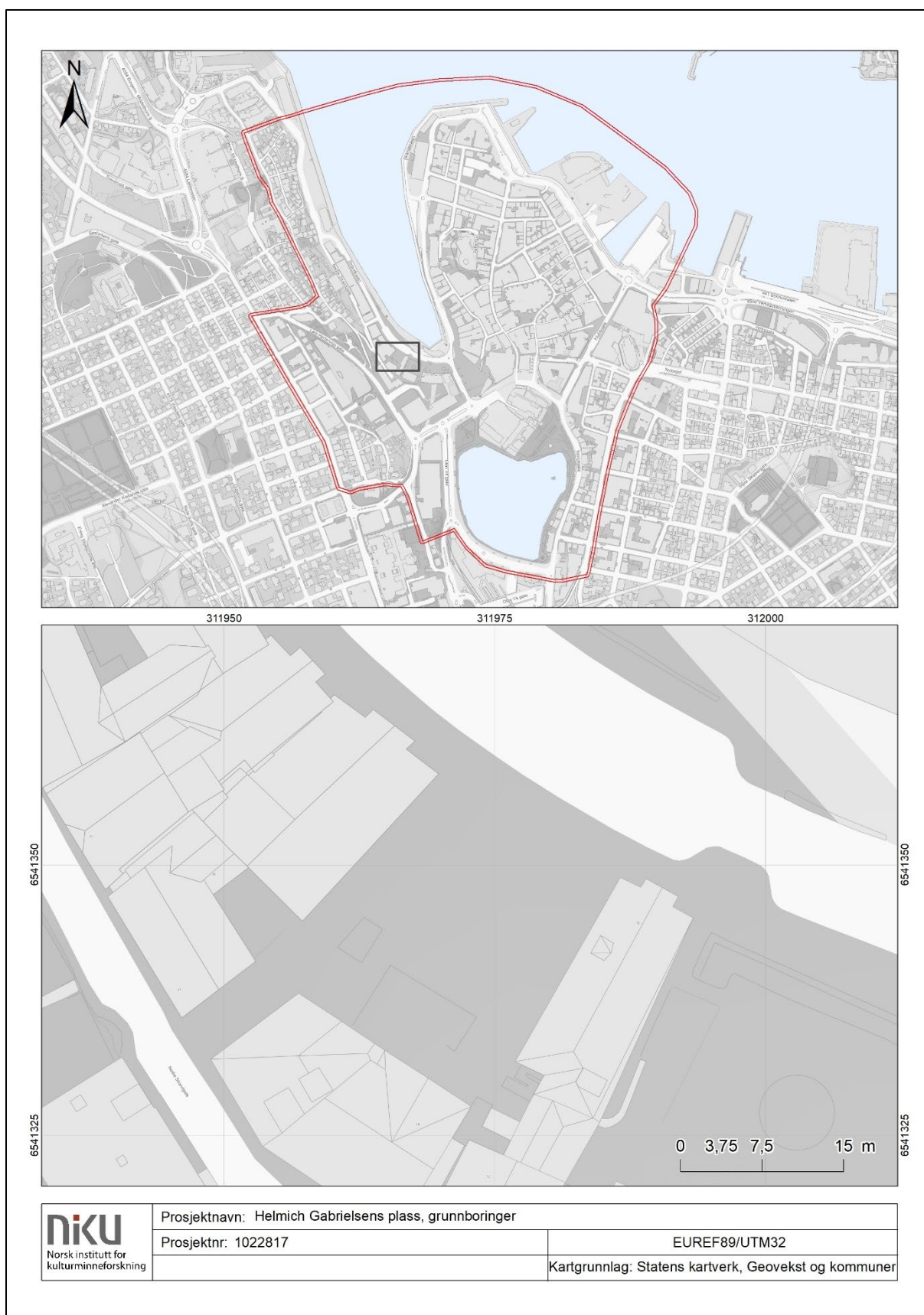
Den arkeologiske overvåkingen ble gjennomført 25.04.2024 av arkeolog Ambjørn Reinsnos fra NIKU Bergen. Entreprenørfirma var Norconsult, med riggfører Joel Lindgren. Det var sol og fint vær under arbeidet.

2 Omsøkt tiltak

Stavanger kommune planlegger å opparbeide Helmich Gabrielsens plass som et nytt byrom hvor kunstner Jone Kvie og landskapsarkitektfirmaet ATSITE har vunnet oppdraget med å etablere et minnesmerke over krigsseilerne fra Stavanger-regionen. Det var søkt om en rekke tiltak. NIKU anbefalte i den faglige tilrådningen at Rogaland fylkeskommune i første omgang gav løyve til grunnboringer, og at en deretter kunne vurdere de resterende gravearbeidene på stedet. Det ble søkt om tre grunnboringer på stedet.

Figur 1. Omsøkte borepunkt. Illustrasjon: Tiltakshaver.

Figur 2. Lokalisering av omsøkt tiltak i middelalderbyen Stavanger.

3 Historikk og faglige problemstillinger

Det omsøkte tiltaket ligger innenfor Middelalderbyen Stavanger (kulturminne-id 88461), som er fredet iht. lov om kulturminner av 9. juni 1978 (Figur 2). Tiltaksområdet ligger sentralt i middelalderbyen. Det fantes ikke arkeologiske observasjoner for området fra tidligere, men like vest for Helmich Gabrielsens plass, ved Nedre Strandgate 21, er det dokumentert trekull med datering til tidlig middelalder i strandavsatte masser, på ca. 0,7 meters dybde (Underhaug 2022). Tiltaksområdet ligger i en del av middelalderbyen Stavanger som vi har lite informasjon om, og det er uvisst hvordan dette området var utnyttet i middelalderen.

På eiendommen har det tidligere vært kull-lager, og senere en bensinstasjon. Hovedproblemstillingen i prosjektet var å avklare hvorvidt det finnes automatisk fredete levninger på stedet. Aktuelle problemstillinger var videre om mulig å finne karakteren, alderen og bevaringstilstanden til kulturlag, nivået til overgangen mellom nyere og middelalderske kulturlag, og å påvise nivået til sjøbunnslag og nivået til overgangen til geologiske lag og fjell.

NIKU anbefalte i den faglige tilrådingen at Rogaland fylkeskommune stilte som vilkår i dispensasjonsvedtaket at det ble boret til undergrunnen. Dette ble ikke tatt til følge, og grunnboringene ble derfor bare boret så dypt som det ble vurdert nødvendig av Norconsult for å kunne ta ut miljøtekniske prøver.

Figur 3. Helmich Gabrielsens plass. Foto mot vest/sørvest.

4 Metode og gjennomføring

Boringene ble gjennomført 25.04.2024. Riggfører var Joel Lindgren fra Norconsult AS, mens arkeolog fra NIKU distriktskontor Bergen var ansvarlig for det arkeologiske registreringsarbeidet. Boringen ble utført som naverboring med borerigg på hjul, og bor med 82 mm naverbor. Lengdene som ble tatt opp med naverboret ble registrert i henhold til Norsk Standard NS9451:2009 (Standard Norge 2009) og NS-EN 17652:2022 (Standard Norge 2022).

Det ble ikke samlet inn prøver til datering eller naturvitenskapelige analyser. Innmåling av borepunktene ble gjort av Norconsult AS.

Figur 4. Helmich Gabrielsens plass, boring av punkt KS03. Punktene KS02 og KS01 ses i bakgrunnen. Foto mot nordøst.

4.1 Observasjoner

Punkt KS01

Gatedekket lå på 1,09 moh.

Dybde under gateplan i meter	Periode/datering	Beskrivelse av innhold
0–0,4 m	Moderne	Brosteinsdekke. Lys brun sand ned til 40 cm dybde.
0,4 m –1,3 m	Moderne	Mørkebrunt, fett jordlag med noe grus og sand. Enkelte små rødteglbiter. Ingen lukt.
1,3–3,0 m	Moderne	Svart/gråsvart, minerogent lag med små, skiferaktige steiner. Vått. Lite masse på boret. Noe lukt av forurensning ned mot 2 m dybde. På dybde 2–3 m var det svært lite masser på boret, men samme lag gikk trolig ned til 3 m dybde. Mot 3 m dybde større steiner i massene, og våtere.
3,0		Naverboring avsluttet.

Figur 5. KS01, borelengdene 0–1 m dybde til venstre, 1–2 m dybde i midten og 2–3 m dybde til høyre.

Punkt KS02

Gatedekket lå på 1,23 moh.

Dybde under gateplan i meter	Periode/datering	Beskrivelse av innhold
0–0,3	Moderne	Brostein over ca. 15 cm lys brun sand.
0,3–1,2 m	Moderne	Mørkebrunt, fett jordlag med noe grus og sand. Enkelte små rødteglbiter. Ingen lukt.
1,2–1,9 m	Moderne	Svart, minerogen masse, svært forurens, sterk lukt at olje/bensin. Litt vått.
1,9 m		Naverboring avsluttet i stor stein.

Figur 6. KS02, borelengdene 0–1 m dybde til venstre, 1–2 m dybde til høyre.

Punkt KS03

Gatedekket lå på 1,32 moh.

Dybde under gateplan i meter	Periode/datering	Beskrivelse av innhold
0–0,7 m	Moderne	Brostein over ca. 70 cm lys brun sand med en del vannrulla stein, mindre enn nevestor. Lite masse på de øverste 50 cm av boret.
0,7–1,8 m	Moderne	Brun jord, blanda med grov sand og grus. Noen fragmenter av rødtegl. Svak lukt av forurensning (olje/bensin). Sterkere lukt på lengde 1–2 m.
1,8 m		Naverboring avsluttet i stor stein.

Figur 7. KS03, borelengdene 0–1 m dybde til venstre, 1–2 m dybde til høyre.

5 Konklusjon

Den arkeologiske overvåkingen av grunnboringene på Helmich Gabrielsens plass ble gjennomført 25.04.2024. Omsøkt tiltak omfattet tre borepunkt, og disse ble boret ned til maksimalt 3 m dybde. Det ble ikke påvist automatisk fredete kulturlag/strukturer i borepunktene. Det ble heller ikke påvist etterreformatoriske fyllmasser. Hovedproblemstillingen i prosjektet var å finne ut om det var automatisk fredete kulturlag på tiltaksstedet. Konklusjonen er at det ikke kan utelukkes at dette kan finnes på stedet, men lagene ligger i så fall dypere enn 3 meter lengst mot kaikanten (KS01), og dypere enn 2 meter lenger inne (KS02 og KS03), hvor boringen ble avbrutt pga. stein i grunnen. Det kan heller ikke utelukkes at det finnes lommer av kulturlag på høyere nivå mellom borepunktene.

Prosjektet er lagt inn i Askeladden med prosjektnr. 724, 725 og 726. Foto finnes bare i rapporten.

6 Litteraturliste

Underhaug, P. C. 2022: Nedre Strandgate, Stavanger, 2022: arkeologisk overvåking i forbindelse med ny infrastruktur. NIKU oppdragsrapport 81/2022.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 361

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00